

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

10
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 714 sahifa, 30-oktyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Salimov Oqil Umrzoqov, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent
Djumaniyazov Maqsud Allazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori
Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasida professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instiituti professori
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Nomozova Qumri isoyevna Geologiya fanlari universiteti "Iqtisodiy geologiya" kafedrasida dotsenti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Qishloq xo'jaligida innovatsion xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	8
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich , professor; Zaynutdinova Umida Djalalovna , dotsent	
O'zbekiston-Turkiya do'stligi azaliy qadryatlarimiz zaminida yashab kelmoqda.....	13
O'sman Mesten , Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya-O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari	
O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishini davlat tomonidan	
qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish.....	15
Akkulov Abdulaziz Uralboyevich , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekiston Respublikasini "Yashil" iqtisodiyotga o'tish istiqbollari. Muammolar va yechimlar.....	19
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li , doktorant	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "Yashil" iqtisodiyotning o'rni.....	26
Sevara Yaxshimuratova Rustam qizi , assistent-o'qituvchi	
Sanoat barqarorligini ta'minlashda yashil energetikaning o'ziga xos xususiyatlari.....	29
Kadirov Abdumalik Matkarimovich	
Republikamizda "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishda agroxizmatlarni	
rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	36
Mirzayev Q. J. , i.f.d., professor; Jonuzokov M. K. , assistent o'qituvchi	
"Yashil" obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlari.....	40
E. I. Nosirov , i.f.n., dotsent	
Turizm sohasidagi loyihalarni kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	46
Matkabilova Dilorom Xalilullayevna , PhD	
Koreya Respublikasida yashil (eko) turizmning rivojlanish yo'nalishlari va muammolari.....	51
Islomova Dilrabo Salomovna , kafedra assistenti	
Moliyaviy menejment tizimini transformatsiyalashda raqamli marketing	
samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlari.....	55
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich , PhD, dotsent	
Samarqand viloyati ekologik turizm salohiyatidan samarali	
foydalanish asosida ekoturizm klasterlarini shakllantirish.....	62
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi , i.f.b.f.d.; Axrorov Farxod Baxriddinovich , i. f. n.; Xo'jamov Bobur , tadqiqotchi	
Ichki turizmni rivojlantirishda davlatning o'rni.....	68
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
O'zbekistonda turizm sohasini rivojlanishiga global trendlarning ta'siri.....	72
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich , i.f.d., professor	
Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending	
to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan.....	79
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna , PhD, docent; Maqsudov Orif Shakirovich , assistant	
Islomiy moliya instrumentlari (muzoraba va mushoraka) va ularni tijorat banklarida qo'llash.....	84
Madraximova Gulasal , dotsent; Safarova Nasiba , magistrant	
Mamlakatimizda "Yashil" iqtisodiyot asosida barqaror rivojlanishni ta'minlashning o'ziga xos jihatlari.....	90
Mustafaqulov Yangiboy Bo'riqulovich , Todjimamatova Mashhura Erkinovna ;	
Nurmatova Hilola A'zamovna ; Berdieva Aziza G'anisher qizi ; Egamberdieva Oydin Abror qizi	
Ways to Improve the Green Recovery in Uzbekistan by Investment and Trade.....	97
Nurbek Khalimjonov , assistant	
Evaluating the Path Towards Sustainable Tourism Development in the Republic of Uzbekistan.....	102
Khusniddin Egamnazarov	
Nexus Between Climate Change and Energy Consumption in Uzbekistan: A Time Series Analysis.....	106
Sarvar Mamasoliyev ; Shodiyor Toxirov	
O'zbekistonda mice turizmni barqaror rivojlanishida qulay infratuzilma.....	112
Xalimova F. N. , katta o'qituvchi	
Ichki turizmni rivojlantirishning ilg'or xorijiy tajribasi va uni	
O'zbekistonda qo'llashning iqtisodiy afzalliklari.....	115
Matkarimov Jahongir Shamuratovich , mustaqil tadqiqotchi	
Agroturizmni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror rivojlantirish imkoniyatlari.....	122
Jo'rayeva Nargiza Abduvohidovna , kafedra dotsenti	
Turizm sektorida milliy hunarmandchilik mahsulotlarining rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	126
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna , kafedra assistenti	
Роль религиозного туризма в экономике Узбекистана.....	132
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна , преподаватель	
Turistik sanoatining investitsion jozibadorligini boshqarish va samaradorligini baholash.....	139
Sa'dullayeva Gulnoza Sodiq qizi , PhD	

Turizmga innovatsiyon texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari	144
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , doktorant	
O'zbekistonning "yashil iqtisodiy strategiyasi" va uni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari	147
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich , dotsent	
An Analysis of the Structure of Trade Between China and Uzbekistan	150
Cao Gang , PhD Candidate	
"Daka-Tex" MCHJ XKning marketing faolyatining takomillashtirish.....	160
Musyeva Shoira Azimovna , kafedra professori	
Mamalakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda oziq-ovqat xavfsizligining o'rni.....	164
Ibragimov G'ayrat Abluqulovich , PhD; Shukurova Nilufar Qahramonova , tadqiqotchi;	
Umirov Islombek Furkatovich , tadqiqotchi; Tojiqulov Samandar Orufjon o'g'li , tadqiqotchi	
MDH davlatlarida chorva va parandachilik o'sish dinamikasi	169
Abidov Abdujabbar Abduxamidovich , t. f.n., dotsent	
Tijorat banklarida foiz stavkaning likvidlikka ta'siri.....	179
Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich , iqtisodiyot fanlari doktori, professor	
O'zbekiston moliya bozorini jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvining dolzarb masalalari	186
Burxonov Aktam Usmanovich , i.f.d., prof.; Xudoyqulov Xurshid Xurramovich , i.f.d., prof.	
O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishiga oid	191
Ruzibayev Jahongir Nodirovich	
O'zbekistonda ikkilamchi qimmatli qog'ozlar bozori hozirgi holati tahlili.....	194
Ro'ziqulov Abdimo'min Qussam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Raqamli texnologiyalar orkali turizm industriyasini rivojlantirish usullari	200
R. P. Zarikeyev , mustaqil doktorant	
Korxonada iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda inson resurslaridan foydalanish amaliyoti	206
Abdualimov Ashraf Qurbonaliyevich , doktorant	
Oliy ta'lim muassasalarida to'lov-kontrakt shakli mablag'lari bo'yicha xarajatlar va ular hisobining amaldagi holati	211
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna , doktorant	
O'zbekistonda oziq-ovqat bozori nazariy tahlili.....	216
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi , doktorant	
Sug'urta munosabatlarini takomillashtirishning istiqbollari	221
Abdutarapova Dildora Farxodjon qizi , doktorant	
Functions of Management in Education and Its Significance	231
Akhatova Shakhnoza Akram kizi , teacher	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyalashtirishni yangicha usullarini o'rganishning ayrim dolzarb masalalari	235
Ametov Quvondik Mamatjanovich , mustaqil izlanuvchi	
Yog'-moy sanoati korxonalarini kapitali rentabelligini oshirish yo'nalishlari.....	238
Amirzoda Hamrayev , katta o'qituvchi	
Banklararo to'lov tizimini raqamli iqtisodiyotdagi rolini oshirish choralari.....	244
Amonov Alisher , o'qituvchi	
Baholash faoliyatini raqamlashtirish istiqbollari.....	248
Bobirjon Aktamov , katta o'qituvchi	
Marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati va qo'llash imkoniyatlari	253
Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li , katta o'qituvchi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining vujudga kelish zarurati, umumiy hisobotlarining tuzilishi va O'zbekistonning MHXSga o'tishida vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etishning istiqbolli yo'nalishlari.....	259
Djurayeva Iroda Bahrom qizi , doktorant, o'qituvchi	
Samaradorlikni korxonada iqtisodiyotida tutgan o'rni	265
Fayziyeva Nilufar Shuxrat qizi , PhD, katta o'qituvchi	
Avtomobil transporti korxonalarida amortizatsiya xarajatlari va uning hisobini takomillashtirish masalalari...269	
G'anibayev Iloxomjon Shokiraliyevich , doktorant	
Turistlar statistik hisobini olib borish bo'yicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili	275
Jumanova Zilola To'ychiyevna , doktorant	
Tijorat banklari ipotekali kreditlarining qaytuvchanlik holatini barqarorlashtirish choralari	280
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li , kafedra o'qituvchisi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	284
M. Samiyeva , kafedra assistenti	
Assessment of the Economic Effectiveness of the Railway Transport System	288
Mannonov Shahruhmirza Abdurashidovich , independent researcher	
O'zbekistonda mikromoliya tashkilotlarining iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish yo'llari.....	294
Nazarova Muslima Nazarovna , PhD, i.f.f.d., katta o'qituvchi	

Mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	301
Odilov Dilshodjon Tulqinovich	
O'zbekistonda paxtachilik majmuasining iqtisodiy samaradorligini oshirish	307
Xoliqov Tolibjon Luptullaevich , kafedra assistenti	
Ta'lim tizimi boshqaruvida "time menejmenti" texnologiyalarini qo'llash.....	311
Radjabova Gavxar Umarovna , kafedra dotsenti	
Improving Trade Effectiveness Through Merchandising: Theory and Practice	316
Ravshan Aliyevich Allayorov , Associate Professor	
An'anaviy moliya tizimidagi yangi yondashuv va yechimlar	319
Abrorov Sirojiddin , PhD; Bunyod Usmonov , PhD	
Ijtimoiy fondlar va maqsadli jamg'armalar faoliyatini takomillashtirish.....	325
Samiyeva Gulnoza Toxirovna , PhD, i.f.f.d.	
Tikuv-trikotaj korxonalarining brend jozibadorligini marketing strategiyalari asosida oshirish.....	332
Sh. Sh. Ziyayeva , katta o'qituvchi	
Surxondaryo mintaqasining ekoturizm salohiyati nuqtayi nazaridan baholash	337
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li , mustaqil tadqiqotchi	
Совершенствование учета неиспользованных основных средств в Республике Узбекистан.....	340
Усманов Фаррух Обитжонович , научный сотрудник кафедры	
An'anaviy moliya tizimining metodologik muammolari, shuningdek moliya tizimida yuz beruvchi inqirozlar va ziddiyatli vaziyatlarning yuzaga kelish sabablari	348
Xabibullayev Dadajon Ro'ziboyevich , stajor tadqiqotchi	
Dehqon xo'jaliklarida mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirishda tomorqa xizmati klasterlarini takomillashtirish	355
Xamrayeva Sayyora Nasimovna , kafedra professori; Ochilova Nargiza Akramovna , doktorant	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	360
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li , doktorant; Raxmatov Ziyodullo Nosirovich , dotsent	
BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida kambag'allikni qisqartirish va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash masalalari.....	363
Yusupov M. S. , PhD	
Мировые финансовые центры точки роста экономики	369
Абдуллаев Анвар Фархадович , PhD., доцент кафедры	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy ijtimoiy qarashlaridagi umumiylik va xususiqlik	375
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich , PhD	
Математическое обоснование вычисления моды и медианы в статистике.....	379
Бердикулова Ирода Райимкуловна , старший преподаватель; Усманов Шахзод Шохрухович , студент	
Yirik soliq to'lovchi korxonalar faoliyatini rag'batlantirishda soliq ma'murchiligining istiqbollari.....	390
G'aniyev Shaxriddin Vohidovich , i. f. d., Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich , PhD	
Sog'lomlashtirish turizmi klasterlari faoliyatida innovatsion faoliyatni boshqarishning kross-innovatsiyalar asosidagi modeli	395
G'ofurov Azizbek Umarjonovich , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklari faoliyatidagi kredit risklarini boshqarishni takomillashtirish yullari.....	400
J. Y. Isakov , i.f.d, professor	
Mehnat bozorining raqamlashgan iqtisodiyotdagi statistik masalalari.....	405
A. Abduvohidov , i. f.d., professor	
Davlat oliy ta'lim tashkilotlarida xarajatlar hisobini yuritish.....	407
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich , PhD	
Актуальная ситуация в сегменте теневой экономики в Республике Узбекистан.....	412
Кошанов Абдимурат , независимый исследователь	
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	416
Qurbonova Shaxrinoz , doktorant	
Erkin iktisodiy hududlarda investitsion faollikni oshirish masalalari.....	420
Qilicheva Kamola Muzaffarovna , mustaqil tadqiqotchi	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida).....	425
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich , erkin izlanuvchi	
Sug'urtada assistans xizmatlarini takomillashtirish	433
Maxmudov A. M.	
Цифровизация бухгалтерского учета.....	439
Мирсодиқова Дилобар Дилшод кизи , самостоятельный соискатель	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish.....	445
Nasurova Kamola Ravshanovna , PhD	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	451
Нуриллаев Рахмат Ярашевич , к.с.х.н., доцент; Нуриллаев Шердил Жамолiddin угли , магистр	

Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	456
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Uy-joy fondi boshqaruvini samarali tashkil etish	460
Berdiyeva Dilfuza Axatovna, PhD, dotsent	
Экономика знаний как высший ступень развития инновационной экономики	466
Хасанхонова Нодира Исаметдиновна, PhD	
Kichik biznes subyektlarini samarali investitsiyalashning ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi.....	471
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna, iqtisod fanlari nomzodi	
Davlat-xususiy loyihalarining mazmun-mohiyati, ilmiy-nazariy asoslari	481
Suleymanov Farrux Raximjonovich, mustaqil izlanuvchi	
Комплексный анализ хозяйственно-экономической деятельности и устойчивости АО "Узавтосаноат"	487
Туйчиев Комилжон Лазизович, доцент кафедры	
Экономическая сущность и важность повышения эффективности	
производства каракулеводческой продукции.....	493
Тулкин Хайтмуродович Фармонов, профессор; Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич, докторант	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	499
O'ktamova Nozima Narzulla qizi, PhD, kafedra dotsenti	
Инновационные методы энергосбережения как способ повышения	
конкурентоспособности предприятия	503
Хамдамова Гавхар Абсаматовна, к.э.н., профессор	
Hudud sug'oriladigan yerlarida suv resurslaridan foydalanish holati tahlili	508
Shoxujayeva Zebo Safoyevna, i. f. n., professor, katta ilmiy xodim	
Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari	513
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, kafedra dotsenti i. f. d.	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlar faoliyatining axborot tizimlarini samarali tashkil qilish.....	521
Yuldashev Furqat Nurilloevich, doktorant	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyoti sharoitida elektron biznesni rivojlantirish yo'llari	524
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich, PhD; Akramov G'ayrat Otobek o'g'li, talaba	
An Analysis of Green Taxation and Its Effect on Economic Growth	530
Fayzieva Nargiza Rabimovna, PhD	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlari	537
Qurbonov Jasurbek Pozilovich, kafedra dotsenti	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli	540
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich, PhD, kafedra dotsenti	
O'zbekistonda energetika korxonalarini faoliyatida korporativ	
boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	544
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna, mustaqil tadqiqotchi	
O'rta Osiyo davlatlarida rekreatsiya turizmi.....	548
Shaymanova Nigora Yusupovna, doktorant	
Korxonaga investitsiyalari xususidagi ilmiy-nazariy yondashuvlar va qarashlar evolyutsiyasi.....	552
Eshqo'ziyev Oxunjon Oybek o'g'li, doktorant	
O'zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, muammo va yechimlari.....	559
Shavqiyev Erkin, i. f. n.	
"Yashil iqtisodiyot" ga o'tish zaruriyati, dastaklari va uning o'ziga xos tamoyillari	565
Berdiyev Baxtiyor Sodiqovich, kafedra dotsenti	
Innovatsion faoliyatni rivojlantiruvchi omillar va ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari	571
Ashurov Maxammadjon Sotvoldiyevich, i. f. n., kafedra dotsenti	
Ijtimoiy tarmoqlar analitikasi.....	576
S. Qulmatova, PhD, dotsent	
Analysing the Functioning of Enterprise Management in the Context of Institutional Reforms	581
Kurpayanidi Konstantin Ivanovich, Professor	
Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini baholash	586
Ruxsatova Rushana O'ktamovna, erkin tadqiqotchi	
Soliq tushumlarini prognozlashtirish modellarini qurishning klassik va intellektual usullari	593
Narmanov Ulug'bek Abdugapporovich, PhD; Maqsudov Azamat Maqsud o'g'li	
Kompaniyani samarali boshqarishda marketingning o'rni va uning tamoyillarini qo'llash istiqbollari.....	598
Usmonova Dilfuza Ilhkomovna, kafedra dotsenti	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	602
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли, научный сотрудник	
Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy manbalari bo'yicha xarajatlar hisobi va uni takomillashtirish.....	608
Artikov Kurbonazar Amonovich, mustaqil ilmiy tadqiqotchi	
Innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning ahamiyati.....	614
Asamxodjaeva Shoira Shukurullaevna, katta o'qituvchi	

Перспективы развития инноваций и роль стартапов: зарубежный опыт, проблемы и решения.....	618
Ачилова Ширин Шавкат кизи , старший преподаватель	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarni kreditlashda garov ta'minotini takomillashtirish	622
Bazarova Nigora Ravshanovna , kafedra dotsenti	
Sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini boshqarish masalalari	627
Kenjayev Ilhom G'iyozovich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	632
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich , Scientific researcher	
Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari	637
Mirpulatova Luiza Mansurovna , doktorant	
Tijorat banklarining tadbirkorlik subyektlarini kreditlash metodologiyasining ekonometrik tahlillari.....	642
Norov Akmal Ruzimamatovich , DSc, kafedra professori	
Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'llari	649
Norova Nozima Nabiyeвна , katta o'qituvchi	
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	657
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Jahondagi kuzatilayotgan globallashuv va tabiatdagi o'zgarishlar oqibatida kelib chiqayotgan turli xatarlardan himoya qilishda sug'urta tashkilotlari oldida turgan vazifalar ("O'zbekinvest" EISK AJ misolida).....	661
Sayfullo Mirzoyev	
International Experiences on Restoration of Financial Stability Through Indicators in Commercial Banking Sector	666
Solijonova Muxlisa Azamatovna	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri.....	668
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	
Mamlakat iqtisodiyotini islom moliya instrumentlari orqali rivojlantirish istiqbollari.....	673
Xalikov Ulug'bek Rustamovich , PhD	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	678
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova , mustaqil izlanuvchisi	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini davlat tomonidan qo'llab quvvatlashning innovatsion menejment tamoyillari... 683	
Shaniyazova Zamira Oralbayevna , PhD	
Тенденции развития жилищного строительства.....	688
Алиева Зилола Маматвалиевна , доцент кафедры	
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullari.....	692
Shakirova Nigora Axralovna , kafedra dotsenti v.b.	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'larining shakllanishi va nazorat qilinishi.....	698
Xusanov Nishonboy Abdusattarovich , filologiya fanlari doktori, professor	
Спиртные напитки - вред здоровью	702
Кариева Халима Икромжоновна , старший преподаватель кафедры	
Importance of Social Infrastructure Development in Rural Areas	706
Munisa Alimova	
Davlat xizmatida agile loyiha boshqaruvi texnologiyasidan foydalanish.....	709
Isaqova Zebo Murodovna , f.f.n. (PhD), tadqiqotchi	

HUFIYONA IQTISODIYOTNI QISQARTIRISH ORQALI MAMLAKAT IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI

Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li

Iqtisodiyot va Moliya vazirligi huzuridagi Bojxona qo'mitasi xodimi

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi tashqi savdosida vujudga kelayotgan xufiyona iqtisodiyot ulushini bojxona to'lovlarini takomillashtirish orqali qisqartirish bilan bog'liq masalalar tahlil etilgan va boj-tarif siyosatini isloh qilish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: xufiyona (yashirin) iqtisodiyot, tashqi savdo, bojxona to'lovlari, bojxona to'lovlari bo'yicha imtiyozlar, tovarning bojxona qiymati, boj-tarif siyosati, soliqlar, majburiy to'lovlar.

Abstract: This article analyzes issues related to reducing the share of the secret economy in the foreign trade of the Republic of Uzbekistan by improving customs payments, and also develops proposals for reforming customs policy.

Key words: secret (hidden) economy, foreign trade, customs duties, customs duty benefits, customs value of goods, customs policy, taxes, mandatory payments.

Аннотация: В данной статье анализируются вопросы, связанные со снижением доли тайной экономики во внешней торговле Республики Узбекистан за счет совершенствования таможенных платежей, а также разрабатываются предложения по реформированию таможенной политики.

Ключевые слова: тайная (скрытая) экономика, внешняя торговля, таможенные сборы, льготы по таможенным сборам, таможенная стоимость товаров, таможенная политика, налоги, обязательные платежи.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotida kechayotgan jarayonlarni tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, tashqi savdoni erkinlashtirish jahon xo'jaligi rivojlanishining asosiy tendensiyalaridan biriga aylanmoqda. Tashqi savdo va mamlakatning iqtisodiy o'sishi o'rtasidagi munosabatlar umumiy deb tan olingan. Shu bilan birga, tashqi bozorga chiqishda davlat xufiyona iqtisodiyot kabi hodisaga duch keladi.

Zamonaviy bosqichda xufiyona iqtisodiyot global muammolardan biri sifatida qaralmoqda hamda ko'pgina davlatlar tomonidan iqtisodiy xavfsizlikka tahdidlar sifatida alohida ta'kidlab o'tiladi.

Sertifikatlangan buxgalterlar assotsiatsiyasi (ACCA – Association of Chartered Certified Accountants) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlarda 28 ta davlatda 2025 yilga kelib xufiyona iqtisodiyotning ko'lami (YalMga nisbatan foizda) prognozlari ko'rsatib o'tilgan. Jumladan, Nigeriyada 47%, Rossiyada 39%, Braziliyada 34%, Turkiyada 22%, Kanadada 19%, Hindistonda 14%, Buyuk Britaniyada 11%, Xitoyda 10%, Avstraliyada 9%, AQShda 7%ni qayd etgan ^[1].

Jahon banki ma'lumotlarida xufiyona iqtisodiyotning darajasi turli davlatlarda quyidagicha farqlanadi: masalan, Shveysariyada 8,6%, Xitoyda 12,9%, Rossiyada 43,6%, Boliviya 66,4% atrofida. Shuningdek, dunyo bo'yicha bu ko'rsatkichning o'rtacha darajasi YalMning 17,2 %ni tashkil etishi ko'rsatilgan.

Hozirgi kunda xufiyona iqtisodiyot muammolarini o'rganish ko'pchilik mamlakatlar, jumladan O'zbekiston uchun ham dolzarb va muhim ahamiyat kasb etmoqda. Mavjud ma'lumotlar tahlili asosida shuni aytish mumkin, xufiyona iqtisodiyot turli darajalarda bo'lsada barcha davlatlarda mavjud.

Ta'kidlash joizki, davlat o'z tashqi savdosini tartibga solishda va liberallashtirishda xufiyona iqtisodiyot kabi boshqarish mushkul hodisaga to'qnash keladi. Xufiyona iqtisodiyotning rivojlanish miqyoslari har bir mamlakatning rivojlanish darajasi, undagi ijtimoiy iqtisodiy holatiga va iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish va boshqarish xususiyatlariga bog'liqdir.

Hozirgi kunda tadqiqotchilar tomonidan xufiyona iqtisodiyotni o'rganish bir qancha yo'nalishlarda amalga oshirilmoqda. Ushbu yo'nalishlarni turli ko'rinishda ekanligini xufiyona iqtisodiyot shakllari va salbiy oqibatlari,

uning murakkabligi hamda tadqiqotchilar izlanishlaridagi turli nazariy va amaliy vazifalardagi tafovutlar bilan izohlash mumkin. Bugungi kunga qadar xufiyona iqtisodiyot muammolarini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlar bilan tanishib chiqib, shunday xulosaga kelish mumkinki, xufiyona iqtisodiyot muammolarini o'rganish va uning mazmunini ochib berish uchun asosan quyidagi to'rtta yondashuv shakllangan. Xususan: yuridik (rasmiy-huquqiy), iqtisodiy, hisob-statistik, kompleks yondashuvlar.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TANQIDIY TAHLILI

Yuridik (rasmiy-huquqiy) yondashuvda xufiyona iqtisodiyot qonunga zid harakat deb baholanadi. Bunda uning tabiatini belgilovchi asosiy holatlar sifatida rasmiy yoki davlat ro'yxatidan o'tmasligi, davlat nazoratidan chetdaligi, noqonuniy ekanligini keltirish mumkin.

Masalan, tadqiqotchilar D. Makarov va V. Esipov xufiyona iqtisodiy faoliyatning asosiy diqqatga sazovor jihati uning nazoratsiz ekanligiga e'tibor qaratadilar. Ularning fikricha, ochiq nazorat usullari orqali bu iqtisodiyot to'g'risidagi ma'lumotlarni olish amalda mumkin emas ^[2, 3].

Tadqiqotchilar V. Ispravnikov va V. Kulikov iqtisodiyotning xufiyona iqtisodiyot deb sanalishi uchun uning rasmiy yoki davlat ro'yxatidan o'tmasligi, noqonuniy xususiyatga ega ekanligini asos qilib olganlar ^[4].

B. Dallago xufiyona iqtisodiy jarayonlarga baho berish uchun nomuntazam iqtisodiyot tushunchasini ishlatadi, bunda muntazam belgilangan qoida va qonunlarga bo'ysunmagan yoki davlat boshqaruv organlari va nazoratidan yashirin bo'lgan iqtisodiy agentliklar faoliyati tushunilgan ^[5].

Iqtisodiy yondashuvda xufiyona iqtisodiy munosabatlarni ifodalashda asosan iqtisodiy kategoriyalar qo'llaniladi. Ya'ni xufiyona iqtisodiyotga nisbatan soliqlar to'lashdan yashirilgan iqtisodiy faoliyat deb qaraladi.

Hisob-statistik yondashuvda xufiyona iqtisodiy munosabatlarning asosiy mezon sifatida ularning rasmiy statistikada qayd qilinmasligi hisoblanadi. Mazkur yondashuv Milliy hisoblar tizimi (MHT) metodologiyasiga asoslangan bo'lib, uning asosiy mohiyati ham iqtisodiy faoliyatda rasmiy statistik hisobning yo'qligidir. MHT metodologiyasiga ko'ra, barcha xufiyona iqtisodiyotning paydo bo'lishi ikki guruhga bo'linadi:

- natijalari YaIM hajmida hisobga olinuvchi faoliyatning mahsuldor ko'rinishlari;
- YaIM hajmini hisoblashda inobatga olinmaydigan va statistik xatolarni kamaytirish maqsadida qayd qilinadigan shaxsga va mulkka qaratilgan jinoyatlar.

Ushbu yondashuvning afzallik tomoni shundaki, bunda umum qabul qilingan MHT metodologiyasi asosida iqtisodiy faoliyatning yashirin qismiga miqdoriy baho berish imkonini beradi. Shu bilan birga, ushbu yondashuvning kamchiliklari ham mavjud. Jumladan, mazkur yondashuv orqali YaIM hajmini yaratishga ta'sir etmaydigan iqtisodiy huquqbuzarliklar va jinoiy faoliyatlarning hajmi, ularning tuzilmasi va iqtisodiy tizimga ta'sirini baho berish imkonini bermaydi. Shuningdek, ushbu yondashuvdan foydalanishda statistik ma'lumotlar bazasining yetarli emasligi va ishonchsizligi asosiy muammo bo'ladi.

Kompleks yondashuv asosini yuqorida keltirilgan jihatlarni borligicha olib o'rganish tashkil qiladi. Masalan, A. Shoxin xufiyona iqtisodiyotni belgilari sifatida iqtisodiy munosabatlarda hisob-kitob yuritilmasligi, reglamentni yo'qligi va noqonuniylik holatlarini sanab o'tadi [6].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada joriy yo'nalishni davom ettirgan holda mamlakat iqtisodiyotidagi xufiyona iqtisodiyotni bartaraf qilishimiz mumkinligi regression va korrelyatsion model orqali tahlil qilinib kelajakda mamlakatimizda qo'llash bo'yicha amaliy taklif va tafsilyalar keltirilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Olimlar va tadqiqotchilar tomonidan xufiyona iqtisodiyotni turli xil yondashuvlar va qarashlar nuqtayi nazaridan tadqiq etishlari, ushbu illatni tasniflashda ham yakdil fikrga kelinmasligiga olib kelmoqda. Xususan, xufiyona iqtisodiyot muammolarini o'rganish va uning mazmunini ochib berishga qaratilgan iqtisodiy va hisob-statistik yondashuvlardan kelib chiqib, yashirin iqtisodiyotga quyidagicha ta'rif berilgan:

“Yashirin iqtisodiyot” o'zida qonunga zid bo'lgan, shuningdek, uning subyektlari belgilangan soliqlarni to'lashdan, ijtimoiy to'lovlarni topshirish yoki belgilangan ma'muriy majburiyatlarni bajarishdan qochish maqsadida, rasman hisobga olinmaydigan yoki kamaytirib ko'rsatishda ifodalangan faoliyatdir.

Shuningdek, O'zbekiston ensiklopediyasida: “Yashirin iqtisodiyotga – ishtirokchilar tomonidan oshkora olib borilmaydigan, davlat va jamiyat tomonidan nazorat qilinmaydigan, soliqlar to'lanmaydigan, rasmiy davlat statistikasida qayd etilmaydigan iqtisodiy jarayonlar, iqtisodiy faoliyat turlari kiradi”- deb ko'rsatilgan ^[9].

Ta'kidlash joizki, tashqi savdo sohasidagi noqonuniy iqtisodiy faoliyat bu tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlari tomonidan bojxona to'lovlari va soliqlarini to'lashdan bo'yin tovlash va qo'shimcha foyda olish hamda moliyaviy resurslarni mamlakat tashqarisiga olib chiqish maqsadida amalga oshiriladigan shubhali yoki noqonuniy moliyaviy-iqtisodiy operatsiyalari hisoblanadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, tashqi savdoda yashirin iqtisodiyot tushunchasini – tovarlarni bojxona hududiga olib kirishda va olib chiqishda bojxona nazoratini chetlab yoki tovarlarni noqonuniy tarzda yashirib o'tish, bojxona to'lovlari to'lashdan bo'yin tovlashning turli xil holatlari, bojxona organlari tomonidan yuritiladigan rasmiy statistikalarda aks etmagan jarayonlar deb ta'riflash mumkin.

Demak, yuqoridagi tahlillardan kelib chiqib, bojxona to'lovlari sohasida yashirin iqtisodiyot elementlariga sabab bo'luvchi quyidagi:

- a) bojxona to'lovlari bo'yicha imtiyozlardan foydalanish maqsadida tovarlarni TIF TN kod raqamlarini noto'g'ri ko'rsatish;
- b) tovarning bojxona qiymatini pasaytirib ko'rsatish, soxta hujjatlardan foydalanib tovarni miqdor va qiymatini yashirishga urinish;
- d) bojxona to'lovlardan qochish maqsadida tovarlarni O'zbekiston Respublikasi TIF TNning past stavkali tovarlar niqobi ostida yashirgan holda olib kirilishi kabi holatlarni kiritishimiz mumkin.

Mazkur omillar bevosita bojxona to'lovlarning miqdoriga ta'sir etadi hamda bojxona to'lovlarning qo'shimcha hisoblanishiga olib keladi. Qayd etish lozimki, yashirin iqtisodiyotning bojxonaga oid asosiy yo'nalishlaridan biri – bu bojxona to'lovlardan qochish maqsadida, ayrim “uddaburon” tadbirkorlar tomonidan amalga oshiriladigan noqonuniy xatti harakatlar hisoblanadi.

Bu kabi holatlarga nisbatan samarali kurash olib borish uchun avvalo, o'tgan yillar davomida bojxona organlari tomonidan qo'shimcha hisoblangan bojxona to'lovlari statistikasini chuqur tahlil qilgan holda kelgusidagi ustuvor vazifalarni belgilash maqsadga muvofiq.

Tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, bojxona organlarida 2020–2022-yillarda qo'shimcha hisoblangan bojxona to'lovlari kelib chiqish sabablarini tahlil qiladigan bo'lsak, bojxona to'lovlardan berilgan imtiyozlarni noto'g'ri qo'llanilishi 0,7 foizga, tovarlarning bojxona qiymatini past ko'rsatilishi holatlari 9,9 foizga, soxta kelib chiqish sertifikatining taqdim etilishi holati 4,2 foizga o'sgan va aksincha, tovarlarning TIF TNga xos kod raqamlarini noto'g'ri belgilanishi 5,7 foizga, boshqa holatlar 5,5 foizga kamaygan.

Shuningdek, oxirgi yillarda imtiyozlarning noto'g'ri qo'llanilishi, tovarlarning bojxona qiymatini past ko'rsatilishi holatlari qo'shimcha hisoblangan bojxona to'lovlarning kelib chiqish sabablarida asosiy salmoqni egallab turibdi.

Bojxona organlari tomonidan 2020–2022-yillar davomida bojxona to'lovlari to'lashdan bo'yin tovlash holatlari bo'yicha umumiy qiymati 24,9 mlrd. so'mlik 41 ta jinoiy ishlar qo'zg'atilgan. Xususan:

- 2020-yilda 21 ta (14,7 mlrd. so'm)
- 2021-yilda 9 ta (2,7 mlrd. so'm)
- 2022-yilda 11 ta (7,5 mlrd. so'm) jinoyat ishlari qo'zg'atilib, ish materiallari tergov organlariga topshirilgan:

Mazkur holatlarini sohalar kesimida tahlil qilib ko'rilganda, 7,75 mlrd. so'mi (38,1%) maqsadsiz ishlatilgan trikotaj mahsulotlari, 3,87 mlrd. so'mi (19%) importyor korxonaning faoliyat turi mos kelmasada, imtiyoz asosida rasmiylashtirilgan yem mahsulotlari, 3,43 mlrd. so'mi (16,9%) maqsadsiz ishlatilgan tekstil mahsulotlari, 2,50 mlrd. so'mi (12,3%) maqsadsiz ishlatilgan xo'jalik mollari, 2,80 mlrd. so'mi (13,8%) boshqa tovarlar bo'yicha yuritilgan^[7].

Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki, bojxona to'lovlarning to'g'ri va to'liq undirilishi hamda ularni qo'shimcha hisoblanishining maksimal darajada kamaytirilishi, hufiyona iqtisodiyotni qisqarishiga olib keladi. Xususan, quyida keltirilgan muammolarning mavjudligi natijasida bojxona to'lovlarning qo'shimcha hisoblanishiga sabab bo'lmoqda.

Birinchi muammo sifatida, bugungi kunda tovarning bojxona qiymatini pasaytirish maqsadida, yuk-kuzatuv hujjatlarini soxtalashtirish kabi holatlar ko'paygan.

Ikkinchi muammo sifatida, amaliyotda bojxona to'lovlari pasaytirish maqsadida, ayrim nohalol TIF ishtirokchilari tomonidan ikki xil shakldagi, ya'ni haqiqiy va soxta hujjatlar to'plamini parallel yuritish sxemasidan foydalanilishi. Ushbu sxema quyidagicha tartibda ishlaydi: qo'shni mamlakatlar bojxona chegarasi orqali tovarlar haqiqiy hujjatlarni taqdim qilgan holda olib o'tiladi, shundan keyin ushbu hujjatlar to'plami soxtasi bilan almashtiriladi hamda O'zbekiston Respublikasi bojxona chegarasidan olib o'tiladi. Bunday sxemalar paydo bo'lishining asosiy sababi sifatida, O'zbekiston Respublikasining asosiy savdo sheriklari sanalgan ayrim davlatlarning bojxona xizmatlari bilan o'zaro ma'lumotlar almashish mexanizmi yo'qligini keltirish mumkin.

Uchinchi muammo sifatida, import bojxona boji stavkalarini belgilashda nomutanosibliklar mavjudligi bilan izohlanadi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi boj-tarif stavkalarini ishlab chiqishning samarali mexanizmi yoki algoritmi ishlab chiqilmaganligi, import boji stavkalarining hisobot yilida kamida ikki marotaba o'zgartirilishiga olib kelmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 29-iyundagi PQ–3818-sonli qaroriga muvofiq, 2019-yilning 1-yanvaridan yangi qabul qilingan import boji stavkalari qo'llanilishi belgilangan edi. Biroq, ushbu qaror hali kuchga kirmasdan turib, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 26-dekabrda PQ–4086-sonli Qarori bilan ushbu import boji stavkalariga o'zgartirishlar kiritildi. Jumladan, jami

11 295 tovar pozitsiyasidan 2 898 tasi bo'yicha bojxona boji stavkalari tushirilib, 7 083 (5 886) ta tovar pozitsiyasi uchun bojxona boji 0 stavka miqdorida belgilandi.

Avvalgi bojxona boji stavkasi o'rtacha arifmetik hisobi bo'yicha 6,45 foizni tashkil etgan bo'lsa, yangidan joriy qilingan bojxona boji stavkasi bo'yicha esa 5,59 foizni tashkil etib, 1,15 barobarga kamaygan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentini 2019-yil 2 oktyabrdagi PQ-4470-son qarori bo'yicha bu borada bir qator o'zgarishlar bo'ldi. Xususan, 1 096 ta tovar pozitsiyasiga nisbatan belgilangan import bojxona boji stavkalari oshirildi. 208 ta tovar pozitsiyasiga – bojxona boji stavkalari pasaytirildi. Aralash stavkalar – 1 561 ta tovar pozitsiyasiga nisbatan belgilanib, 348 taga oshgan bo'lib, kiritilgan o'zgarishlar natijasida import bojxona bojining o'rtacha arifmetik stavkasi miqdori 8,02 % ga teng bo'ldi [8].

To'rtinchi muammo sifatida, noqonuniy bitimlarni amalga oshirish maqsadida, qisqa muddatga tashkil qilinadigan “bir kunlik firmalar” firmalarning amaliyotda mavjudligini hamda boshqa ko'plab muammolarni keltirish mumkin.

Ta'kidlab o'tilgan holatlarni oldini olish har bir mamlakat uchun juda muhim hisoblanadi. Chunki xufiyona iqtisodiyotning darajasi mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligiga va milliy iqtisodiyotning rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Davlat va jamiyat a'zolari o'rtasidagi iqtisodiy muammolardan biri – bu soliq va bojxona to'lovlari to'lamaslik yoki to'lovlarni ataylab kechiktirish holati hisoblanadi. Iqtisodiy subyektlar o'zlarining yashirin faoliyatlari natijasida olgan daromadlarini davlatning tegishli organlaridan yashirishi, soliq va bojxona to'lovlarni to'lamasligi oqibatida davlat byudjetiga tushishi lozim bo'lgan mablag'lar tushmaydi. Bundan tashqari, jamiyat a'zolarining ixtiyoridagi daromadlarini to'liq hisobga olish imkoni bo'lmaydi. Bu esa, davlatni kelajakda mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishga yo'naltirilgan iqtisodiy siyosatini chalg'ituvchi omil bo'lib xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagi muammoli masalalarga ijobiy yechim topish uchun tashqi savdoda xufiyona iqtisodiyot ulushini qisqartirish maqsadida, boj-tarif siyosatini takomillashtirish bo'yicha quyidagi ustuvor yo'nalishlarni belgilash maqsadga muvofiq sanaladi:

- bojxona to'lovlari to'liq undirilishiga ta'sir etadigan yuk-kuzatuv hujjatlaridagi soxtalashtirishlarni oldini olish maqsadida, hujjatlarni doimiy o'rganib, tahlil qilib borish uchun yagona tizim ishlab chiqish;
- O'zbekiston Respublikasining asosiy savdo sheriklari sanalgan davlatlarning bojxona xizmatlari bilan o'zaro ma'lumotlar almashish mexanizmini takomillashtirib, onlayn rejimda doimiy ishlashini ta'minlash;
- O'zbekiston Respublikasi boj-tarif siyosatini boshqa rivojlangan xorijiy davlatlardagi singari fundamental mexanizmlarga asoslangan holda, xom ashyo va tayyor mahsulotlarga, shuningdek bir xil turkumga mansub bo'lgan tovarlarga nisbatan maqbul import boji stavkalarini belgilash;
- o'zida milliy iqtisodiy manfaatlarni aks ettirgan “Milliy boj-tarif strategiyasi”ni ishlab chiqish hamda mamlakat iqtisodiyoti uchun muhim tovarlar kategoriyasini aniqlash hamda bu turdagi tovarlarga maqbul tarif stavkalarini joriy etish.

Mazkur xulosa va takliflarni inobatga olgan holda, tashqi savdoni tartibga solishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish, tashqi savdoda xufiyona iqtisodiyot ulushini qisqartirishga olib kelib, uni yanada samarali rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sertifikatlangan buxgalterlar assotsiatsiyasi “ACCA” (Association of Chartered Certified Accountants) hisoboti ma'lumotlari asosida shakllantirildi. “Emerging from the shadows. The shadow economy to 2025” // <https://www.accaglobal.com/gb/en.html>
2. Макаров Д. Экономические и правовые аспекты теневой экономики в России // Вопросы экономики, 1998, №3. – С. 21–24.
3. Есипов В. М. Теневая экономика. – М.: 1997. – С. 42.
4. Исправников В. О., Куликов В. В. Теневая экономика: иной путь и третья сила // Российский экономический журнал, 1997, №3. – С. 13–14.
5. Dallago B. (1994) The irregular economy in transition: features, measurement and scope. In: Output Decline in Eastern Europe: Unavoidable, External influence or Homemade? Ed. by R. Z. Holzman et al. IIASA, Luxembourg.
6. Шохин А. Н. Социальные проблемы перестройки. – М.: Экономика, 1989.
7. O'zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo'mitasi ma'lumotlari.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 2-oktyabrdagi PQ-4470-son qarori // O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi – www.lex.uz.
9. <https://qomus.info/oz>.

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining

2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

